

4.1.1.2. Caracteristici ale discursului științific în opera istorică a lui Dimitrie Cantemir

Doctorand: Monica Deaconu (Vasileanu)

Coordonator: Prof. Dr. Gheorghe Chivu

Rezumat: Cercetarea de față reprezintă o analiză operelor istorice ale lui Dimitrie Cantemir dintr-o perspectivă care nu a mai fost abordată, aceea a redactării științifice. Întrebarea de la care pornește teza propusă este următoarea: în ce măsură era posibilă scrierea unui tratat de istorie de înaltă ținută științifică în limba română la începutului veacului al XVIII-lea? Aceasta este miza uriașă a ultimei opere a lui Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, primul tratat de istorie scris în limba română. În teza propusă voi urmări rigurozitatea redactării științifice pe trei mari paliere: organizarea materiei, lexicul de specialitate și retorica textului științific. Rezultatele acestei analize vor fi comparate cu date din operele istorice redactate în limba latină, *Historia Moldo-Vlachica* și *Incrementa atque decrementa aulae Othomannicae* în încercarea de a vedea dacă limba română din perioada respectivă permitea o redactare la fel de riguroasă ca limba latină. Lucrarea va conține și exemplificări ample cu fragmente de text paralel român și latin din *Hronic* și din *Historia Moldo-Vlachica* și un indice al cuvintelor analizate în secțiunea referitoare la lexicul de specialitate.

Repere bibliografice

Izvoare:

- Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* [HVR], în *Opere*, vol. I, texte, cronologie, glosar, referințe critice și introducere de Stela Toma, București, Editura Academiei Române, Univers Enciclopedic, 2003
- Dimitrie Cantemir, *Historia Moldo-Vlachica* [HVM], în *Opere complete*, vol. 9, ediție critică, traducere, introducere, note și indici de Dan Slușanschi, București, Editura Academiei RSR, 1983
- Dimitrie Cantemir, *Incrementorum et decrementorum Aulae Othmannicae sive Aliothmannicae historiae a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductae libri tres*, ediție de Dan Slușanschi, Timișoara, Amarcord, 2002

Dicționare

- Bartal, Antonius, 1901, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis regni Hungariae*, Lipsiae, in aedibus B. G. Teubneri
- Bailly, Anatole, 2000, *Dictionnaire grec-français*, 26e édition, édition revue par L. Séchan et Paul Chaintraine, Paris, Hachette
- Bidu-Vrănceanu, Angela, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană-Dindelegan, 2001, *Dicționar de științe ale limbii* [DSL], București, Nemira

- Chivu, Gheorghe, Emanuela Buză, Alexandra Roman-Moraru, 1992, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, București, Editura Științifică
- Costinescu, Mariana, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, 1987, *Dicționarul limbii române literare vechi*, București, Editura Științifică și Enciclopedică
- *Dicționarul limbii române* [DA], București, 1913-1948
- *Dicționarul limbii române* [DLR], seria nouă, Editura Academiei, București, 1965-2010
- Du Cange, Charles Du Fresne, 1883-1887, *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis*, Niort, Le Favre
- Gaffiot, François, 2000, *Dictionnaire latin-français*, Nouvelle Edition, Paris, Hachette
- Guțu, Gheorghe, 2003, *Dicționar latin-român*, ediția a doua revăzută și adăugită, București, Humanitas
- Pring, J. T., 1965, *The Oxford Dictionary of Modern Greek: Greek – English*, Oxford, Calderon
- Sachelarie, Ovidiu, Nicolae Stoicescu (coord.), 1988, *Instituții feudale din Țările Române*, București, Editura Academiei
- *Thesaurus linguae Latinae*, Lipsiae, B. G. Teubneri, 1901-1996
- Zavadschi, Iurie, 1995, *Dicționar de istorie medie a Moldovei*, Chișinău, Museum,

Bibliografie critică

- *300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir*, București, Editura Academiei RSR, 1974
- Bidu-Vrânceanu, Angela (coord.), 2010, *Terminologie, terminologii*, Editura Universității din București
- Chivu, Gheorghe, 1980-1981, *Stilul celor mai vechi texte științifice românești (1640-1780)*, în „Limba română” XXIX, nr. 2, p. 111-122, XXX, nr. 1, p. 45-60, nr. 2, p. 139-147, nr. 3, p. 221-231, nr. 5, p. 505-514
- Chivu, Gheorghe, 2000, *Limba română: de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea: variante stilistice*, București, Univers Enciclopedic
- Dietl, Paul, 1968, *Deduction and Historical Explanation*, în „History and Theory”, vol. VII, no. 2, p. 167-188
- Doroftei, Doina Paula, 1999, *Inscripțiile medievale și neo-latine din bisericile din România. Repertoriu, glosar și studiu lingvistic*, Universitatea din București, teză de doctorat
- Gheție, Ion (coord.), 1997, *Istoria limbii române literare, epoca veche (1532-1780)*, București, Editura Academiei Române
- Gheție, Ion, Gheorghe Chivu (coord.), 2000, *Contribuții la istoria limbii române literare: secolul al XVIII-lea (1688-1780)*, Cluj-Napoca, Clusium
- Giosu, Ștefan, 1973, *Dimitrie Cantemir: studiu lingvistic*, București, Editura Științifică
- Ijsewijn, Jozef, Dirk Sacré, 1990-1998, *Companion to Neo-Latin Studies*, 2 vol., Leuven University Press

- Löfstedt, Einar, 1959, *Late Latin*, Oslo, Aschehoug
- Moldovanu, Dragoș, 1969, *Influențe ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir* în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. I, București, Editura Academiei RSR
- Moldovanu, Dragoș, 1980, *Autotraducerile din latină ale lui D. Cantemir*, în *Antichitatea și moștenirea ei spirituală. Actele sesiunii de comunicări ale Societății de Studii Clasice din RSR, 30 mai-1 iunie*, Iași
- Moldovanu, Dragoș, 1997, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*, București, Editura Fundației Culturale Române
- Moldovanu, Dragoș, 2002, *Dimitrie Cantemir între umanism și baroc*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”
- Nicolae, Florentina, 2006a, *Câteva considerații privind influența limbii române asupra latinei lui Dimitrie Cantemir*, în Halichias, Ana-Cristina (coord.), *Antic și modern. In honorem Luciae Wald*, București, Humanitas
- Nicolae, Florentina, 2006b, *Neolatina cantemiriană: studiu de sintaxă asupra operelor lui Dimitrie Cantemir „De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus” și „Historia Moldo-Vlachica”*, Cartea Universitară
- Niculescu, Alexandru, 1978, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică
- Niculescu, Alexandru, 1980, *Între filologie și poetică*, București, Editura Eminescu
- Oliveira, P. F., 2005, *Specialized communication and English Studies. Research Proposals on Special Lexicography and English for Specific Purposes*, în „Atlantis”, 27.2, p. 41-55
- Paluch, Stanley, 1968, *The Specificity of Historical Language*, în „History and Theory”, vol. 7, no. 1, p. 76-82
- Paraschiv, Mihaela, 2004, *Documentele diplomatice latine din Moldova (secolele XIV-XVIII). Studiu lingvistic și stilistic*, Iași, Editura Junimea
- Petrovici, Emil, 1953, *Limba lui Dimitrie Cantemir*, în „Limba română”, anul II, nr. 6
- Rosetti, Alexandru, Boris Cazacu, Liviu Onu, 1971, *Istoria limbii române literare*, vol. I, *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a doua, revăzută și adăugită, București, Minerva
- Slușanschi, Dan, 1976, *O altă predoslovie la Hronic*, în „Manuscriptum”, anul VII, nr. 1 (22)
- Slușanschi, Dan, 1994a, „Cantemiriana latina (II)”, în Slușanschi, Dan (coord.), *Antiqua et Mediaevalia*, vol. I, București, Editura Universității București
- Tărnăuceanu, Claudia, 2008, *Limba latină în opera lui Dimitrie Cantemir. Vita Constantini Cantemyrii: studiu lingvistic și literar*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza
- Toma, Elena, 2003, *Limbajul științific românesc la începutul epocii moderne (sec. XVIII-XIX)*, Editura Universității din București
- Ursu, N. A., Despina Ursu, 2004, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare*, 2 vol., Iași, Cronica

- Ursu, N. A., 1962, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, Editura Științifică
- Uță Bărbulescu, Oana, 2008, *Influența latină savantă asupra limbii române*, Universitatea din București, Facultatea de Litere (teză de doctorat)
- Uță Bărbulescu, Oana, 2009, *O opoziție desuetă și un concept problematic în teoria traducerii*, în Zafiu, Stoica, Constantinescu (eds.), *Limba română: teme actuale. Actele celui de-al 8-lea Colocviu al Catedrei de Limba română, 5-6 decembrie 2008*, București, Editura Universității din București, p. 767-778.
- Vaida, Petru, 1972, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, Minerva

Participări la conferințe:

2010: Colocviul internațional *Limba română: ipostaze ale variației lingvistice*, Al 10-lea Colocviu al Catedrei de limba română, București, Facultatea de Litere, 3-4 decembrie, comunicarea *Teorie și practică în scrierile lui Dimitrie Cantemir. Din nou despre Scara numerilor și cuvintelor streine tâlcuitoare*

2010: Al Patrulea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan – Al. Rosetti", 5-6 noiembrie, comunicarea *Câteva prime atestări ale cuvintelor în Dicționarul limbii române. Cazul Dimitrie Cantemir*

2010: Seminarul național *Modernitate și interdisciplinaritate în cercetarea lingvistică actuală*, Școala Doctorală a Facultății de Litere, Universitatea din București, 15-16.07.2010, comunicarea *Un procedeu de integrare lexicală: glosarea. Cu referire specială la Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*

2010: Colocviul internațional *Current Trends in Linguistics/Nouvelles approches en Linguistique*, organizat de Școala doctorală a Facultății de Litere (Universitatea București), 17-19 iunie 2010, comunicarea *Everyday Language – A Source of Historical Terminology. With Special Reference to Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*

2009: Al 9-lea colocviu al Catedrei de Limba română, Universitatea București, 4-5 decembrie, comunicarea *Hronicul cantemirian – între traducere și text original*